

військовий час на території якої-небудь держави або території [1, 457].

Редакція ст. 113 «Диверсія» КК України 2001 р. значно змінилася порівняно з редакцією ст. 60 КК України 1960 р. Оскільки минуло зовсім небагато часу з моменту набрання чинності новим КК України, вважаємо за доцільне охарактеризувати ці зміни.

По-перше, відбулися зміни в об'єкті складу злочину «Диверсія». До цього висновку можна дійти, проаналізувавши назву розділу Кримінального кодексу України, до якого включено «Диверсію», — «Злочини проти основ національної безпеки України». Якщо виходити із загальноприйнятих положень про класифікацію всіх злочинів і кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за їх вчинення, в системі Особливої частини КК України на основі родового об'єкта [2, 85], то можна дійти висновку, що родовим об'єктом «Диверсії» є саме основи національної безпеки України, а безпосереднім — економічна або військова безпека. Додатковим безпосереднім об'єктом може виступати життя та здоров'я людей, власність, навколишнє середовище.

Предметом «Диверсії» є підприємства, споруди, шляхи та засоби сполучення, засоби зв'язку, об'єкти життєзабезпечення населення, стада тварин, домашня птиця, посіви сільськогосподарських рослин, лісові масиви та ін.

Слід також звернути увагу на об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 113 КК України. Виділимо сім її форм, а саме вчинення:

- 1) вибухів, підпалів чи інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їх здоров'ю;
- 2) вибухів, підпалів чи інших дій, спрямованих на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народно-господарське чи оборонне значення;
- 3) дій, спрямованих на радіоактивне забруднення;
- 4) дій, спрямованих на масове отруєння;
- 5) дій, спрямованих на поширення епідемії;
- 6) дій, спрямованих на поширення епізоотія;
- 7) дій, спрямованих на поширення епіфітотій.

Зазначені форми відрізняються від тих, які були передбачені ст. 60 КК України. Перші дві форми за конструкцією об'єктивної сторони, як і на сьогодні, були злочинами із формальним складом,

О. А. Чуваков

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального права,

кримінального процесу і криміналістики

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ДИВЕРСІЯ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Диверсія (від лат. *diversio* — відхилення, відвернення) — підривні дії (підпали, руйнування і тому подібне), здійснювані спеціально підготовленими агентами або групами в мирній і

адже «вчинення вибухів, підпалів чи інших дій» ще не означає настання будь-яких небезпечних наслідків. Із моменту вчинення дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень, на зруйнування чи пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, злочин вважався закінченим.

Решта ж форм об'єктивної сторони «Диверсії» (вчинення масових отруень, поширення епідемій, епізоотій, епіфітотій) були злочинами з матеріальним складом, оскільки самі терміни «отруєння», «епідемія», «епізоотія», «епіфітотія» вимагають певних наслідків — шкоди життю чи здоров'ю людей, захворювань тварин або рослин. Отже, можна дійти висновку про те, що «Диверсія» згідно з українським кримінальним законодавством 1960 р. — це злочин із змішаним формально-матеріальним складом.

Стосовно ж нового КК 2001 р., то у ньому законодавець використав іншу конструкцію побудови кримінально-правової норми. Тепер об'єктивна сторона «Диверсії» викладена так, що незалежно від форми відповідальність настає за вчинення з метою ослаблення держави дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій. Тут «на перший план виступає не фактичний результат (ослаблення держави чи принаймні реальна загроза такого ослаблення), а саме вороже ставлення особи до держави» [3, 464].

Тому можна говорити про те, що склад злочину «Диверсія» перетворився з формально-матеріального на формальний, що, на нашу думку, допоможе у майбутньому однозначному застосуванню цієї норми.

У новому КК додалася ще одна форма об'єктивної сторони «Диверсії» — «вчинення дій, спрямованих на радіоактивне забруднення».

Радіоактивне забруднення біосфери — це попадання радіоактивних речовин у живі організми та середовище проживання (атмосферу, гідросферу, ґрунт), яке відбулося в результаті ядерних вибухів, викидів у навколишнє середовище радіоактивних відходів, розробки радіоактивних руд, при аваріях на атомних підприємствах тощо [4, 640].

Якщо вести мову про умисні діяння, що можуть призвести до радіоактивного забруднення, то до них можна віднести, наприклад, зруйнування або пошкодження ядерних установок, інших джерел іонізуючого випромінювання, порушення цілісності корпусу, оболонки агрегату, виробу, де знаходяться радіоактивні речовини, шляхом його розбирання чи підпалювання тощо.

Зазнала певних змін і характеристика суб'єкта складу злочину «Диверсія», а саме його вік. Згідно з ч. 2 ст. 22 КК України 2001 р., відповідальність за цей злочин настає з досягненням особою 14 років. Вносячи такі зміни, законодавець скоріше за все виходив із того, що в сучасному інформаційному суспільстві становлення та розвиток особистості проходять неймовірно швидко, і підлітки з такого віку здатні усвідомлювати суспільну небезпечність і протиправність диверсії.

Як показують сучасні кримінологічні розробки [5, 29], хоча за останні роки й відбулося «омолодження» суб'єкта злочинів проти основ національної безпеки України, цей процес не торкнувся вікової групи до 18 років.

Дослідники зазначають, що «дуже важливо підкреслити значну різницю між 14- 16-річними та 16-18-річними підлітками в їх розвитку, в орієнтації у різних життєвих ситуаціях, у можливості усвідомлювати характер і ступінь суспільної небезпечності вчинюваних ними дій, керувати ними».

Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 113 КК України, яка виступала основним критерієм розмежування диверсії та інших суміжних злочинів, залишилася незмінною і характеризується виною у формі прямого умислу та спеціальною метою ослаблення держави. «Вказана мета означає наявність прагнення знизити економічний, науково-технічний, військовий потенціал держави тощо. При цьому не вимагається, щоб винний намагався суттєво ослабити державу (повалити, підірвати її), достатньо його бажання хоча б певним чином вплинути на ту чи іншу складову її потенціалу» [3, 1064].

Можна дійти висновку, що ст. 113 «Диверсія», як і весь Кримінальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою

України 05.04.2001 р., в основному враховує особливості сучасного розвитку нашої держави, для якого характерними є як виникнення нових форм суспільно небезпечної поведінки, так і нові підходи до оцінки рівня небезпечності тих її форм, що вже відомі. У цілому нова кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за диверсію, відповідає положенням сучасної науки кримінального права та вимогам демократичного суспільства і має своєю метою охороняти інтереси національної безпеки України. Проте деякі положення вимагають додаткової наукової розробки та обґрунтування.

Література

1. Большая советская энциклопедия: в 30 т. / Гл. ред. А. М. Прохоров. — 3-е изд. — М., 1975. — Т. 5. — 1350 с.
2. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. — Х., 1988. — 387 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. — 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: Атіка, 2005. — 1064 с.
4. Большая советская энциклопедия: в 30 т. / Гл. ред. А. М. Прохоров. — 3-е изд. — М., 1975. — Т. 21. — 1430 с.
5. Шевченко Ю. До проекту нового Кримінального кодексу України // Право України. — 1995. — № 8. — С. 28-29.